

Upadłość konsumencka

Słowa kluczowe: upadłość, konsument, prawo upadłościowe i naprawcze, prawo handlowe

Instytucja upadłości konsumenckiej jest pewnym *novum* wprowadzonym do ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze w 2009, mimo że niektóre postanowienia dzisiejszej ustawy były już znana w okresie międzywojennym takie jak postanowienia przepisu art. 491³ u.p.u.n. Przepisy mają na celu pomóc niewypłacalnym dłużnikom, którymi są osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej w modyfikacji dotychczasowych zobowiązań tak, żeby jak najwięcej wierzycieli zostało zaspokojonych. Tytuł V u.p.u.n. wskazuje materialno-proceduralne zagadnienia regulujące instytucję od wyjaśnienia kręgu przedmiotowego poprzez całą procedurę do zakończenia postępowania. Artykuł ma na celu przedstawienie przedmiotowej instytucji, jak również dokonuje próby oceny poszczególnych zagadnień.

Zajmując się zagadnieniem tzw. upadłości konsumenckiej nie należy się skupiać jedynie na samej podstawie prawnej omawianej instytucji. Trzeba szerzej przyrzeć się przedmiotowemu problemowi, jak również jego genezie, która wynika z przemian społeczno-gospodarczych. Wszechobecna globalizacja i rozwój bankowości, z czego wynika łatwiejsze korzystanie z instytucji kredytowych, które spowodowały rozwój gospodarki wywołany zwiększeniem konsumpcjonizmu. Także, zmiany społeczeństwa,

które żyje szybko i wygodnie, dążąc nie tylko za nowinkami technologicznymi, często nie potrzebnymi, ale także za dobrami luksusowymi. Często stała manipulacja marketingowa skłania ludzi do nabywania nowych i zbyt drogich dóbr materialnych. Również wzrost ofert kredytowych proponowanych przez banki i kuszące oferty para banków spowodowały wzrost zadłużenia osób fizycznych. Niejednokrotnie dłużnik przecenia swoje możliwości i nie docenia zagrożeń w kwestii zadłużenia.¹

Przedstawiany stan faktyczny można przedstawić dwojako: jako wzrost popytu, który ożywia gospodarkę, ale również jakoś negatywny wpływ na zadłużenie się przeciętnego obywatela. Jest to problem skali globalnej, nie tylko występujący na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, czy Unii Europejskiej. Już od początku lat 90 ubiegłego stulecia, nagły rozwój technologiczny, IT i przemiany społeczne spowodowały rozwój zadłużania ponad miarę przeciętnych obywateli i wpadanie w spiralę zadłużenia (szacuje się, iż stanowi to wydawanie więcej niż 25% łącznych dochodów osoby fizycznej, lub 5% dochodu całego gospodarstwa domowego na obsługę kredytu konsumenckiego lub więcej niż 50% dochodów danej osoby lub 6% całego gospodarstwa domowego na obsługę kredytu konsumenckiego i hipotecznego)², z której niejednokrotnie nie było wyjścia. Zadłużenie gospodarstw domowych nie prowadzących działalności gospodarczej może okazać się tak wysokie, że dłużnicy nie są w stanie go spłacić z bieżących dochodów.³ Procedury oddłużeniowe, polubowne lub układowe rozwiązanie, mają służyć podtrzymaniu egzystencji dłużnika, jego aktywności zawodowej, skutkując ostatecznie poprawą sytuacji finansowej. Jeżeli zadłużenie utrzymuje się, a nie był to chwilowy brak środków, przepisy prawa mogą pozwolić na redukcję części długu.⁴ Obserwując te negatywne zdarzenie ustawodawca postanowił pośpieszyć z pomocą obywatelom wprowadzając instytucję nazywanej w doktrynie upadłością konsumencką. Niejednokrotnie krytykowana instytucja, za swoje niedopracowanie, co do zasady ma za zadanie podać pomocną dłoń w oddłużeniu osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej wedle treści

---

1 *Building Financial Capability in UK*, Financial Services Authority, London 2003; *Financial Capability and Poverty*, Discussion Paper, SEDI, Toronto 2004.

2 W. Szpringer, *Upadłość konsumencka. Inspiracje z rozwiązań światowych oraz rekomendacje dla Polski*, CeDeWu, Warszawa 2009, s. 19.

3 *Bulding Financial...*

4 M. Rutkowska, *Upadłość konsumencka – przegląd regulacji wybranych systemów prawnych*, „Bank i Kredyt” 2004, nr 11–12.

art. 491¹ u.p.u.n. odsyłającej do art. 1 ust 1 lit. b ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535), dać im tzw. „nowy start” i wraz z wyjściem ze spirali zadłużenia, prowadzącej do ubóstwa i pogorszenia sytuacji swojej i swoich najbliższych. Każdy z przypadków niewypłacalności osób fizycznych rodzi negatywne konsekwencje nie tylko dla dłużnika, jego rodziny, ale także dla kontrahentów.⁵ Wierzyciele mogą się domagać swoich należności na drodze sądowo-egzekucyjnej, co nieraz powoduje jeszcze większą szkodę wierzyciela z powodu przewlekłości postępowania. W celu uproszczenia postępowania przyjęto rozwiązanie⁶ wprowadzono konstrukcje, które mają na celu przyspieszenie postępowania w porównaniu do tradycyjnego postępowania sądowego. Niestety nawet te zabiegi nie przyspieszyły postępowania upadłościowego, ponieważ przewlekłość wynika z faktu, iż ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie uproszczonego trybu składania wniosku o ogłoszenie upadłości⁷, co ma zagwarantować pewność i rangę wagi upadłości konsumenckiej postępowania sądowego.

Innym zarzutem podnoszonym jest fakt nieprecyzyjności przepisów, jak również trudności natury praktycznej, które powodują przewlekłość i niejasność postępowania upadłościowego zawartego w tytule V przedmiotowej ustawy. Dotychczasowa praktyka pokazuje, iż wiele problemów z prawidłowym złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości mają sami przedsiębiorcy⁸, a tym bardziej osoby fizyczne. Większość aspektów ma postać precedensów, rozstrzyganych bezpośrednio przez sędziów na potrzeby danego postępowania, a doktryna jest także jeszcze nieustabilizowana.

Zastanawiający jest także fakt, że tytuł V został wprowadzony do ustawy dopiero Ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 234, poz. 1572) przy czym zaczął obowiązywać dopiero od 2009 roku. Sytuacja, w której podstawą jest ogłoszenia upadłości konsumenckiej jest zaprzestanie wykonywania zobowiązań (niewypłacalności) w rozumieniu art. 10 ust 1 u.p.u.n. Ten fakt, może mieć wiele przyczyn, w części od dłużnika niezależnych, takich jak utrata

5 W. Szpringer, *Upadłość...*, s. 17.

6 K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Beck, Warszawa 2009, s. 301.

7 R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 13.

8 *Ibidem*, s. 13.

zdrowia uniemożliwiająca kontynuowanie pracy zarobkowej⁹ czy zdarzenia *vis maior*. Taką też regulację *de lege lata* wprowadził ustawodawca w art. 491³ ust 1 u.p.u.n. wskazując fakt, iż niewypłacalność musi stanowić zdarzenie niezależne i niezawinione od upadłego. Powodem takiego zapisu jest argument, iż upadłość osoby fizycznej ma być pomocą dla uczciwych dłużników, którzy popadli w problemy nie ze swojej winy. Jest to zapis zaadoptowany z Ustawy z 1934 roku Prawo o postępowaniu układowym (Dz.U. Nr 93. poz. 836).

Podążając za doktryną „oddłużenie w drodze upadłości osób fizycznych nie będący przedsiębiorcami jest przywilejem. Z tego powodu dostępność do instytucji w sytuacji, w których dłużnik, najogólniej mówiąc, bez własnej winy stał się niewypłacalny, a nadto nie pogłębiał tej niewypłacalności, gdy już do niej doszło¹⁰ nie może być zbyt łatwe, aby przedmiotowa instytucja nie została nadużywana. Należy podkreślić, iż niewypłacalność musi wynikać z niewykonywania zobowiązań pieniężnych zgodnie z art. 11 ust. 1 u.p.u.n. Przepis art. 491³ u.p.u.n. stanowi pewną modyfikację¹¹ wspomnianego art. 11 ust. 1 u.p.u.n. Wykluczone jest natomiast ogłoszenie upadłości dłużnika, który stał się niewypłacalny z własnej winy, czyli na wskutek gier hazardowych, rozrzutności, nadmiernej dobroczynności.¹² Zważywszy na te fakty zdolność upadłościowa „jest tyłz nieprecyzyjna, co i ocenna.”¹³ Przyczyną wniesienia wniosku o upadłość może być także utrata zatrudnienia. W doktrynie toczą się dyskusje na temat zawinienia pracownika przy utracie zatrudnienia. Czy wystarczy jego zawinienie, dyscyplinarne zwolnienie ze stosunku pracy za wypowiedzeniem czy może samo wypowiedzenie umowy zlecenia, w szerokim znaczeniu pojęcia świadczenia pracy. Wiadomo, iż jest to ocenne i musi być rozpatrywana indywidualnie na postawie danego stanu faktycznego.

Aby uniknąć nadużywania przez osoby fizyczne instytucji upadłości konsumenckiej ustawodawca wprowadził w art. 491³ ust. 2 u.p.u.n., iż skorzystać z tego przywileju można tylko raz na 10 lat. Argumentem na wprowadzenie takiego okresu czasu jest przywołanie art. 118 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 94.),

---

⁹ *Bulding Financial...*

¹⁰ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze – Komentarz*, Beck, Warszawa 2012, s. 987.

¹¹ R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość...*, s. 62.

¹² P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, s. 988.

¹³ R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość...*, s. 62.

który stanowi okres przedawnienia roszczeń cywilnoprawnych. W bardziej liberalnych systemach, takich jak niemiecki od 2006 roku zmniejszono okres ponownego wnoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości z 6 do 4 lat.¹⁴ Do 10-letniego okresu odnoszą się bezwzględne przyczyny oddalenia wniosku, które są enumeratywnie wymienione w ust 2 art. 491³ w pkt 1–4. Wszystkie wiążą się działaniami osoby fizycznej we wcześniejszych czynnościach związanych z procesem upadłościowym. Ma to za zadanie zabezpieczyć procedurę przed nadużyciami ze strony nieuczciwych upadłych, którzy działają z zamiarem permanentnego unikania spłaty zobowiązań i pokrzywdzeniem wierzycieli.

Rozważając o instytucji upadłości konsumenckiej należy zadać podstawowe pytanie kto jest, według ustawy adresatem przepisów? Podążając za treścią art. 491¹ u.p.u.n. jest nią osoba fizyczna, nieprowadząca działalności gospodarczej. Upadłość pod względem podmiotowym jest dychotomiczna¹⁵, co oznacza iż dzielimy ją na upadłość względem osób fizycznych tzw. konsumencką i względem podmiotów wymienionych w art. 5–9 u.p.u.n. Przytoczone artykuły kategoryzują podmioty na te, które prowadzą działalność gospodarczą na swój rachunek, zaprzestały prowadzenia działalności gospodarczej w przeciągu roku (i zostały prawomocnie wykreślone z rejestru)¹⁶, jak również podmioty prawa handlowego, wspólnicy spółki jawnej i partnerzy spółki partnerskiej, komplementariusze w spółce komandytowej i komandytowo-akcyjnej, komandytariusze i akcjonariusze, ponoszące odpowiedzialność za zobowiązania spółek tj. komplementariusze w spółce komandytowej lub spółce komandytowo-akcyjnej. Spory dylemat rysuje się w momencie, gdy osoba fizyczna posiada zobowiązania w tzw. sferze prywatnej, a równocześnie jest dłużnikiem, który prowadzi zobowiązania z prowadzenia działalności gospodarczej lub zawodowej. *Prima facie* kuszącym rozwiązaniem wydaje się być pozostawienie wyboru co do rodzaju postępowania upadłościowe.¹⁷ Ustawodawca rozwiązał ten problem w następujący sposób. Jeżeli osoba fizyczna ma zdolności upadłościową na podstawie art., 5 u.p.u.n., gdyż jest przedsiębiorcą albo korzysta z poszerzonego zakresu

14 *Sozialdezernent Roland Wegricht hält Nachbesserungen beim Verbraucherkonkurs für unumgänglich*, Presseinformation, www.lahn-dill-kreis.de [dostęp 19.07.2014].

15 P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, s. 981.

16 *Ibidem*, s. 981–982.

17 R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość...*, s. 28.

zdolności naprawczej jako współnik (partner) handlowych spółek osobowych ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia, albo gdy zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli od dnia wykreślenia z ewidencji działalności gospodarczej nie upłynął rok, wówczas dla takiego dłużnika właściwa jest upadłość przedsiębiorcy. Dla osób fizycznych nieodpowiadających powyższym kryteriom ma zastosowanie tryb upadłości konsumenckiej.¹⁸ Zastanawiającym jest fakt, że ustawodawca przy upadłości konsumenckiej nie wskazał momentu, ani limitu w postaci sumy, po którego przekroczeniu osoba fizyczna jest zobligowana do złożenia wniosku o stwierdzenie upadłości, w przeciwieństwie regulacji art. 21 u.p.u.n., która zobowiązuje dłużnika-przedsiębiorcę do złożenia wniosku o upadłość w terminie dwóch tygodni od dnia zaistnienia stanu niewypłacalności. Przy takim zapisie prawa trudno stwierdzić kiedy jest ten właściwy moment na wniesienie przedmiotowego wniosku. Dłużnik może z czasem powiększać swoją niewypłacalność do olbrzymich rozmiarów. Z drugiej strony niewypłacalność może okazać się chwilowa i cały tryb okaże się zbędnym. Trudno przewidzieć jaki był zamiar ustawodawcy pozostawiając tą kwestię niedookreśloną. Może był celowy, a może zwyczajne przeoczenie istotnej kwestii.

Należy także zwrócić uwagę na przepis art. 491² ust. 2 u.p.u.n., który wskazuje fakt, iż tylko sam dłużnik może zgłosić upadłość, nie może tego uczynić żaden z wierzycieli, ani prokurator.¹⁹ Takie uregulowanie jest charakterystyczne dla umiarkowanego modelu upadłościowego²⁰, który występuje w takich państwach jak: Dania, Niemcy, Francja, Hiszpania, Izrael, Indie²¹ a cechuje się oddłużeniem na wniosek tylko dłużnika i restrykcyjnymi postanowieniami, przez co tylko mały odsetek wniosków zostaje pozytywnie rozpatrzonych. Przepisy niniejszego tytułu z omawianego artykułu stosuje się nie wprost, lecz odpowiednio.²² Przy odpowiednim stosowaniu przepisów nie mają zastosowania te przepisy, które ze względu na swoją treść są bezprzedmiotowe lub sprzeczne z przepisami normującymi już te stosunki, do których mają być stosowane.²³

18 R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość...*, s. 28.

19 S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Beck, Warszawa 2013, s. 924.

20 *Ibidem*, s. 920.

21 *Ibidem*.

22 A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo Upadłościowe i Naprawcze. Komentarz*, LEX, Warszawa 2010, s. 923.

23 J. Nowacki, *Antologia legis*, PWN, Warszawa 1966, s. 146.

Przy odpowiednim stosowaniu przepisów o postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego, do postępowania uregulowanego niniejszym tytułem nie będą miały zastosowania nie tylko przepisy bezpośrednio wyłączone z art. 491² ust. 1 i 5 u.p.u.n., lecz także, te które z uwagi na regulację zawartą w art. 491² ust. 2–5 u.p.u.n. (jak również innych przepisach zawartych w niniejszym tytule) są bezprzedmiotowe.²⁴ W sprzeczności z właściwościami „upadłości konsumenckiej” pozostawałoby stosowania art. 31 u.p.u.n. w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, ponieważ przepis ten stanowi o badaniu stanu przedsiębiorstwa oraz zachowaniu terminu, o który, mowa w art. 21 ust. 1 u.p.u.n., okoliczności te zaś są oczywiście bezprzedmiotowe w upadłości konsumenckiej.²⁵ W postępowaniu upadłości konsumenckiej może być stosowany przepis art. 13 ust. 1 i 2 u.p.u.n., który stanowi w ust., iż sąd oddali o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, a w ust. 2, iż sąd może oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości w razie stwierdzenia, że majątek dłużnika jest obciążony hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w takim stopniu, że pozostały jego majątek nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania. Stosowanie tego przepisu zostało potwierdzone w uzasadnieniu postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 16.07.2012 roku SK 13/10, OTK-A 2012, Nr 7, poz. 92 jako prawa dłużnika do sądu.

Przepisy znajdujące zastosowanie w upadłości konsumenckiej mają w szczególności wpływ na inne stosunki prawne tj.: skutki ogłoszenia upadłości co do osoby upadłego (art. 57 ust. 1–3 i ust.5 u.p.u.n.), skutki ogłoszenia upadłości co do majątku upadłego (art. 61–63, 65, 69, 75 ust. 1 i 2, 77 ust. 1–3, 78–79, 81 ust. 1 i 2, 82 u.p.u.n.), wyłączenie z masy upadłości (art. 70–74 u.p.u.n.), skutki ogłoszenia upadłości co do zobowiązań upadłego (art. 83, 84, 91–116 u.p.u.n.), skutki ogłoszenia upadłości co do spadków nabytych przez upadłego (art. 119–123 u.p.u.n.), wpływ ogłoszenia upadłości na stosunki majątkowe małżeńskie upadłego (art. 124–126 u.p.u.n.), bezskuteczność i zaskarżenie czynności upadłego (art. 127 ust. 1–3, 128 ust. 1, 130–134a u.p.u.n.), wpływ upadłości na inne postępowania (art. 144–147 z zastrzeżeniem art. 491² ust. 6 u.p.u.n.), postępowanie upadłościowe prowadzone po ogłoszeniu upadłości (art. 149–155,

24 A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo Upadłościowe...*, s. 923.

25 S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, s. 923.

156 ust. 1 i 4, art. 157 ust 1, 157a ust. 1 pkt. 1, ust 2 i 3, art. 160–162, 164–168, 169a, 170 ust. 1–3, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 185 ust. 1 i 2, art. 186, 188–196, 197 ust. 1 198–2014 u.p.u.n.), zgłoszenie i ustalenie wierzytelności (art. 236, 239–266 u.p.u.n.), likwidacja masy upadłościowej (art. 306, 307 ust. 2, 308–311, 313–315, 320–323, 325–329, 331–334 u.p.u.n.), podział funduszów masy upadłościowej (art. 335–360 u.p.u.n.), zakończenie i umorzenie postępowania upadłościowego (art. 361–368, 372, art. 491³ ust. 2 pkt. 3 *in fine* u.p.u.n.).²⁶

Inną kwestią poruszoną w przedmiotowym art. 491² w ust. 3 u.p.u.n. Jest kwestia obowiązku powiadomienia wierzycieli o toczącym się postępowaniu upadłościowym. Jest to podwójny obowiązek, a mianowicie zamieszczenia informacji w budynku sądu, a także zamieszczenia ogłoszenia w gazecie o zasięgu ogólnopolskim. Tak jak pierwszy obowiązek jest rozsądnym rozwiązaniem, co do drugiego można mieć wiele wątpliwości, ponieważ co do zasady dłużnik składający wniosek o upadłość jest na skraju bankructwa i nie zawsze ma dostateczne fundusze na zamieszczenia stosownego ogłoszenia w gazecie o zasięgu krajowym. Poza tym na dzień dzisiejszy gazety w tradycyjnym tego słowa znaczeniu mają coraz mniejszą liczbę czytelników, co staje się bezprzedmiotowe w kwestii poinformowania potencjalnych dłużników, a póki co doktryna nie wymaga zamieszczania informacji w gazetach internetowych czy na różnego rodzaju portalach. W doktrynie coraz częściej podnosi się głos, iż za rozsądne byłby stworzenie strony internetowej, na której zamieszczano by informację o niewypłacalności dłużników chcących skorzystać z możliwości oddłużenia w postaci upadłości konsumenckiej.

Następny ust. 4 art. 491² u.p.u.n. nakłada obowiązek na sąd o zwrócenie się do naczelnika urzędu skarbowego o udzielenie informacji, czy dłużnik w ciągu ostatnich pięciu lat przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości zgłaszał fakt dokonania czynności prawnych podlegających opodatkowaniu, oraz zasięga informacji w Krajowym Rejestrze Sądowym, czy dłużnik jest wspólnikiem spółek handlowych. Dane uzyskane z Krajowego Rejestru Sądowego umożliwiają ustalenie podstaw przyjęcia wniosku o ogłoszenia upadłości według przepisów niniejszego tytułu²⁷, albo jego oddalenie. Natomiast dane uzyskane w Urzędzie Skarbowym mają na celu sprawdzenie czy dłużnik przewidując zagrożenie nie

26 S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, s. 924–925.

27 A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo Upadłościowe...*, s. 925.

wyzywał się swojego majątku np. poprzez darowizny. Można podnieść bezzasadność tego przepisu, ponieważ pomimo posiadanie tej wiedzy nie stanowi ona przesłanki do oddalenia złożonego wniosku.

Swoistym *novum* jest wykreślenie art. 32 u.p.u.n. z przedmiotowego art. 491² ust. 1, co oznacza, iż przepis ten ma zastosowanie do niniejszego tytułu, a dalej oznacza, że względem dłużnika – konsumenta nie znajdują zastosowanie przepisy ustawy z 28 lipca 2005 o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm.) w zakresie zwolnienia od kosztów postępowania. Do tej pory dłużnik mógł wnioskować o zwolnienie z przedmiotowych kosztów, co często było bezprzedmiotowo ze względu na art. 13 ust. 1 u.p.u.n., a mianowicie sąd rozpatrując wnioski stwierdzał brak środków w majątku dłużnika i z tego powodu oddalał wnioski, zanim dłużnik wnioskował o zwolnienie. Na podstawie tego stanu prawnego postępowanie nie zostaje wszczęte, gdy dłużnik nie ma możliwości nawet pokrycia kosztów złożenia wniosku w wysokości 200 złotych.

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie w postaci możliwości dania upadłemu kompetencji do likwidacji masy upadłości nie oznacza, że następuje ona według ustalonych przez samego upadłego zasad. Obowiązywać go będą takie same przepisy jak w sytuacji, gdy likwidacji masy upadłości dokonuje syndyk, czyli przepisy tytułu IV części pierwszej ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze.²⁸ Przekazanie obowiązku przeprowadzenia samodzielnej likwidacji przez dłużnika tylko pod nadzorem syndyka może wywołać wiele obaw. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na fakt, iż dłużnik-konsument co do zasady nie ma specjalistycznej wiedzy w dziedzinie prawa, administracji czy ekonomii. Zawiłość przepisów może powodować popełnianie wiele błędów, a w sytuacji niewypłacalności należy przyjąć, że dłużnik nie będzie w stanie unieść ciężaru opłacenia profesjonalisty. Drugim bardzo poważnym zagrożeniem jest to, że w przeciwieństwie do przedsiębiorców osoba fizyczna nie ma obowiązku spisywania swojego majątku czy też prowadzenia ksiąg rachunkowych. Takie stan faktyczny może powodować wiele nadużyć ze strony potencjalnego upadłego. Wielce prawdopodobnym jest, że będzie chciał ukryć prawdziwy stan swojej masy majątkowej, aby oddłużenie było jak najmniej dotkliwe względem niego. Sędzia – komisarz powinien więc ostrożnie dysponować kompetencją, przekazywania²⁹ spraw do samodzielnego

28 R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość...*, s. 40.

29 *Ibidem*, s. 41.

prowadzenia likwidacji przez dłużników, biorąc pod uwagę całokształt danego przypadku. Sędzia-komisarz musi uchylić z urzędu prawo do osobistej likwidacji upadłego, w razie uchybienia przez niego nawet nieumyślenie przepisom upadłościowym lub rękojmi prawidłowego prowadzenia likwidacyjnego. Czynności likwidacyjne rozpoczyna się od sporządzenia przez upadłego spisu inwentarza, obejmującego wszystkie składniki masy upadłościowej, a na jej podstawie upadły sporządza plan likwidacji. W taki sposób dłużnik przedstawia plan sprzedaży masy majątkowej, która ma na celu zaspokojenie wierzycieli. Wedle art. 311 u.p.u.n. likwidacji masy upadłości upadły dokonuje przez: sprzedaż nieruchomości, ruchomości, ściągnięcie przysługujących mu wierzytelności oraz wykonanie lub zbycie innych praw majątkowych. W odniesieniu do sprzedaży nieruchomości obowiązuje (co do zasady) tryb przetargowy, a upadły może tylko sugerować tryb sprzedaży z wolnej ręki, co wymaga zgody rady wierzycieli.³⁰ Należy przypomnieć, że do likwidacji masy upadłości mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego, który określa jakie składniki majątku nie stanowią zajęcia i nie podlegają zbyciu takie jak: alimenty czy nominalne wynagrodzenie za pracę ze stosunku pracy.

Warto wspomnieć o Orzeczeniu SN 11 stycznia 2006 r. (II CSK 40/05, OSNC 2006, Nr 10, poz. 168) w sprawie niedopuszczalności wniesienia skargi paulińskiej (art. 527KC) przez „wierzyciela na czynność prawną dokonaną przez syndyka w ramach likwidacji masy upadłości”, ponieważ dopuszczenie takiej możliwości oznaczałoby, że „wierzyciel ten, z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami upadłego, mógłby zaspokoić się z przedmiotów majątkowych, które w ramach likwidacji masy upadłości zostały zbyte przez syndyka (art. 523 KC), co z kolei prowadziłoby do „zniweczenia celu postępowania upadłościowego, którym w razie likwidacji majątku upadłego jest zaspokojenie wierzycieli stosownie do zasad przewidzianych w przepisach prawa upadłościowego (art. 204–206 i 342–344 u.p.u.n.) i z naruszeniem tych zasad – do uprzywilejowania jednego wierzyciela kosztem pozostałych.”

Treść art. 491⁴ stanowi pewne zabezpieczenie postępowania przed nieuczciwością upadłego, a mianowicie jeżeli upadły nie wskaże i nie wyda syndykowi całego majątku albo niezbędnych dokumentów lub w inny sposób nie wykonuje ciężących na nim obowiązków, sąd umarza postępowanie. Z całą pewnością należy przyznać słuszność zastrzeżeniu

30 *Ibidem*, s. 44.

procedury postępowania upadłościowego, ponieważ należy to postępowanie traktować jako dobrodziejstwo dla dłużnika niebędącego przedsiębiorcą. Ustawa przy tym nie przewiduje możliwości oceny wpływu zajęcia lub nieprzekazania dokumentów na bieg postępowania – nawet gdyby było to uchybienie mało znaczące, musi spowodować umorzenie postępowania.³¹ Należy tu przypomnieć, że skutkiem umorzenia jest niemożliwość złożenia kolejnego wniosku o ogłoszenie upadłości przez kolejne 10 lat, co już zostało podnoszone w przedmiotowym artykule.

Nawiązując do artykułu omawianego należy zwrócić uwagę na fakt, iż upadły nie jest całkowicie autonomiczny w wyborze przedmiotów, które wchodzi do masy upadłości. Uzyskuje pomoc w postaci nadzoru sędziego – komisarza, o czym stanowi art. 491⁵ u.p.u.n. Wniosek zawierający wątpliwości co do składu może złożyć sam upadły lub syndyk. Trzeba jednak dodać, że decyzja sędziego nie jest ostateczna, ponieważ przysługuje na jego postanowienie zażalenie do sądu upadłościowego w składzie trzech sędziów zawodowych, a dopiero ta decyzja ma charakter ostateczny³².

Kontynuacją tego tematu w sprawie sprzedaży nieruchomości jest art. 491⁶ ust. 1, którego treść brzmi: „Jeżeli w skład masy upadłości wchodzi lokal mieszkalny albo dom jednorodzinny, w którym zamieszkuje upadły, z sumy uzyskanej z jego sprzedaży wydziela się upadłemu kwotę odpowiadającą przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego za okres dwunastu miesięcy.” Przepis zawiera wiele niedookreślonych sformułowań, które są doprecyzowywane w doktrynie. Przede wszystkim należy dookreślić jakie formy władztwa nad „domem czy lokalem mieszkalnym” zawierają się w przedmiotowym przepisie. Doktryna podkreśla, iż tytuł własności jest zasadniczo obojętny – może to być zarówno prawo własności, własność hipoteczna, własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu, jak i odrębna własność budynku na nieruchomości w użytkowaniu wieczystym.³³ Ważniejszym jest fakt rzeczywistego i stałego przebywania w danej nieruchomości, co ważniejsze nie należy tego mylić z koniecznością zameldowania. Kolejną kwestią jest wysokość przeciętnego czynszu. Tu pod uwagę należy brać nie dotychczasowe warunki mieszkaniowe upadłego przykładowo zamieszkiwanie w luksusowym apartamentowcu, a średni czynsz miejscowości, w której upadły ma zamiast zamieszkać, co oznacza, że nie musi być to czynsz

31 P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, s. 990.

32 *Ibidem*, s. 992.

33 *Ibidem*, s. 993.

miejscowości, w której mieszkał dotychczas, ponieważ w związku z upadłością może zmienić miejsce geograficzne swojego pobytu, co będzie związane np. z nowym zatrudnieniem. Na wielkość czynszu będzie mieć też wpływ treść ust. 2 przedmiotowego artykułu, ponieważ stanowi, iż należy wziąć pod uwagę potrzeby mieszkaniowe upadłego, w tym liczbę osób pozostających z upadłym we wspólnym gospodarstwie domowym. Jak wiadomo nie oznacza to, że więzi muszą być sformalizowane, czy też rzeczywiste np. poprzez pokrewieństwo. Na postanowienie sędziego – komisarza w postaci wysokości czynszu także przysługuje zażalenie do sądu rejonowego.

Następnym krokiem w postępowaniu upadłościowym względem osoby fizycznej jest wydanie postanowienia przez sąd o zatwierdzeniu planu spłat. Ma to miejsce po sporządzeniu ostatecznym planu podziału, nie wcześniej niż po opuszczeniu przez upadłego domu jednorodzinnego lub lokalu mieszkalnego według art. 491⁷ u.p.u.n. Nie chodzi tu o samą osobę upadłego, ale także wszystkie osoby wspólni z nim zamieszkujące owe pomieszczenia. Podążając za dalszą częścią przedmiotowego przepisu sąd po wydaniu postanowienia określa w jakim zakresie i w jakim czasie upadły jest obowiązany spłacić należności niezaspokojone na podstawie planu podziału oraz jaka część zostanie umorzona. Sąd jest ograniczony ustawowym terminem 5 lat, który jest maksymalnym na jaki okres mogą być rozłożone spłaty wierzytelności. Wniosek o ustalenie planu spłat składa sam upadły, natomiast sąd zatwierdza go po przeprowadzeniu rozprawy. Oczywiście sąd nie jest związany treścią wniosku i sam może określić plan spłat bardziej korzystny dla wierzycieli. W sytuacji niezadowolenia wierzycieli z zasądanego planu spłat przysługuje im zażalenie. Wielkość spłat dla poszczególnych wierzycieli powinna być wypadkowa kwoty, jaką dłużnik jest w stanie miesięcznie przeznaczyć na spłatę wierzycieli i okresu w którym powinien tych wierzycieli spłacić.³⁴ Warto jeszcze wspomnieć, iż według ust. 5 art. 491⁷ ustalenie planu spłaty nie narusza praw wierzyciela wobec poręczyciela upadłego oraz współdłużnika upadłego ani praw wynikających z hipoteki, hipoteki morskiej, zastawu czy zastawu rejestrowego, jeśli były ustanowione na mieniu osoby trzeciej.

W trakcie okresu wykonywania spłat upadły nie może przekraczać czynności zwykłego zarządu, aby dawać rękojmi należytego wykonywania spłat, a corocznie składa sprawozdanie z wykonywanego spłat wierzytelności wraz ze zeznaniem podatkowym. Zobowiązanie jaki może

34 *Ibidem*, s. 997.

zaciągać to tylko takie, które są niezbędne do utrzymania siebie i osób, na których ciąży ustawowy obowiązek dostarczania środków utrzymania. Warto zauważyć, że w trakcie okresu spłat mogą zajść nieprzewidywane zmiany okoliczności. Sytuacja majątkowa upadłego może się znacznie poprawić, jak również znacznie pogorszyć. Ustawodawca przewidział takie możliwości w art. 491¹⁰, a mianowicie w razie nieoczekiwanej przeszkody uniemożliwiającej spłacanie wierzycieli, sąd może na wniosek wierzyciela zmienić wielkość spłat, jak również wydłużyć okres spłat o dodatkowe 2 lata maksymalnie. Natomiast, gdyby sytuacja życiowa upadłego bardzo się poprawiła jego wierzyciele są uprawnieni do złożenia wniosku do sądu o podwyższenie spłat lub skrócenie czasu spłat. Należy zwrócić uwagę, że taka możliwość nie przysługuje samemu upadłemu, co oznacza, że z własnej woli nie może wnioskować o podwyższenie kwoty spłat, a tym samym szybsze zaspokojenie wierzycieli.

W sytuacji niewykonania przez upadłego obowiązków w planie spłat wierzycieli sąd na wniosek wierzyciela po przeprowadzeniu rozprawy umarza postępowanie. Jednak gdy upadły wywiąże się z nałożonych na niego obowiązków w planie spłat sąd wydaje postanowienie o umorzeniu niezaspokojonych zobowiązań upadłego objętych planem spłaty oraz o zakończeniu postępowania upadłościowego.

Podsumowując powyższe rozważanie należy stwierdzić, że wprowadzenie omawianego uregulowania, z samej idei jest dobrym rozwiązaniem. Niestety wiele z zapisów nie sprawdza się w rzeczywistości, na co wskazuje praktyka. Można by rzec, że jest to uregulowanie dla osób zaможnych upadłych a nie jak zakładano dla każdego niewypłacalnego dłużnika, stojącego na skraju bankructwa. Warto więc się zastanowić nad częścią zapisów, aby zmodyfikować je tak, aby każdy przeciętny dłużnik mógł efektywnie skorzystać z proponowanej instytucji prawnej, jaką jest upadłość konsumencka dotycząca osób fizycznych.

Bibliografia

- R. Adamus, A. Witosz, W. Witosz, *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Building Financial Capability in UK*, Financial Services Authority, London 2003.
- K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Beck, Warszawa 2009.

- Financial Capability and Poverty*, Discussion Paper, SEDI, Toronto 2004.
- S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Beck, Warszawa 2013.
- A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo Upadłościowe i Naprawcze. Komentarz*, LEX, Warszawa 2010.
- J. Nowacki, *Antologia legis*, PWN, Warszawa 1966.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2013 roku w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2014 Dz.U. 2013 poz. 1074.
- M. Rutkowska, *Upadłość konsumencka – przegląd regulacji wybranych systemów prawnych*, „Bank i Kredyt” 2004, nr 11–12.
- Sozialdezernent Roland Wegricht hält Nachbesserungen beim Verbraucherkonkurs für unumgänglich*, Presseinformation, www.lahn-dill-kreis.de.
- W. Szpringer, *Upadłość konsumencka. Inspiracje z rozwiązań światowych oraz rekomendacje dla Polski*, CeDeWu, Warszawa 2009.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo Upadłościowe i Naprawcze, Dz.U. 2003 nr 60 poz. 535.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz.U. 2005 nr 167 poz. 1398.
- Ustawa Kodeks Cywilny z 23 kwietnia 1964 roku, Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks Postępowania Cywilnego, Dz.U. 1964 nr 43, poz. 296.
- Ustawy z 1934 roku Prawo o postępowaniu układowym Dz.U. 1934, Nr 93. poz. 836.
- P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze – Komentarz*, Beck, Warszawa 2012.

ABSTRACT

KAROLINA SWOBODA

Personal bankruptcy

The institution of natural person bankruptcy is a novelty introduced to the Law on Bankruptcy Law, although some provisions of the present Act were already known in the interwar period. The rules are designed to help insolvent debtors, who are natural persons not established in the modification of existing commitments, so that as many creditors were unsatisfied. Title V of the Law indicates the material and procedural issues governing body of explanation of the circle through the

whole procedure to complete the procedure. Addressing the issue of the so-called “consumer bankruptcy” should not focus only on the same legal basis of the institution. You have to look at the wider problem, as well as its genesis, which results from socioeconomic changes. Often the debtor overestimating their financial capabilities and underestimate the risks in terms of debt. Hence, the legislator decided to introduce the present institutions.

Article aims to provide the consumer bankruptcy, as well as to draw attention to controversial issues addressed in this work so that you can better understand the discussed institution.